

Balás Jenő

(Gyergyóremete, 1882. 12. 19. – Budapest, 1938. 03. 05.)

Összeállította: Kreischer Károly, Machata Béla

Bányamérnök a gánti bauxit előfordulás fáradhatatlan kutatója, a magyar bauxit kincs kutatásának egyik legjelentősebb személyisége. 1911-ben a Selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémia bányászati szakán szerezte meg az okleveles bányamérnöki címet. A Jádvolgyi Bányatársulat bányáiban ismerkedett meg a bauxittal, melynek jelentőségét felismerve a bauxit kutatása, feldolgozása az élet-elemévé vált. Magyarországra kerülve fáradhatatlan szenvedéllyel kutatta Gánt és környékének geológiáját, így vált gánti bauxit-előfordulás egyik felfedezőjévé, a magyarországi bauxitbányászat megalapítójává.

1882. december 19-én született a Csíkmegyei Gyergyóremetén. Édesapja Balás Bertalan magánvállalkozó, foglalkozása szerint gépész volt. Balás Jenő a székeslyudvarhelyi reáliskolában érettségizett 1900-ban. Egy esztendei műegyetemi tanulás után az 1902/1903-as tanévben iratkozott be a selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémia bányászati szakára, amelyet 1907-ben fejezett be. Az akadémia elvégzése és az egyéves katonai szolgálat letöltését követően az 1910-1911-es tanévben rakta le államvizsgáit és szerezte meg az okleveles bányamérnöki címet.

Először –rövid időre - az Osztrák-Magyar Vasúttársaságnál szolgált, majd innen került a Rimamurányi-Salgótarjáni Rt. szalánki üzemébe. Itt is rövid ideig dolgozott, majd Borossebesen átvette a gróf Wenckheim Frigyes féle uradalom menyházi és vaskohi bányáinak irányítását. 1912-ben Kolozsvárra ment, és ott magánmérnöki irodát nyitott, ahol Erdély apró ércbányáit szövetkezetbe tömörítette, mely törekvése sikerrel járt. Rövid ideig saját bányája is volt.

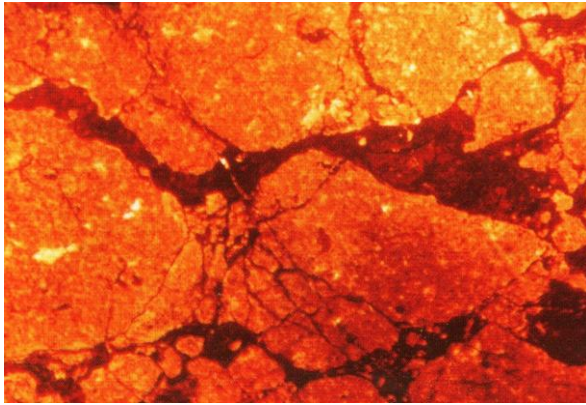

A Jádvolgyi és a Vaskohvidéki Bányatársulat bányáiban ismerkedett meg a bauxittal, amelyet Bölönyi Mikó Béla nagybányai kohómérnök fedezett fel, amikor a Bihar megyei Remecz Fruntyea hegy tetején talált ún. "száraz vasérc" 1903-ban végzett vegyvizsgálata közben megállapította, hogy a minta nemcsak 15-16 % vasat, hanem feltűnően nagymennyiségű alumíniumot is tartalmaz. Bölönyi Mikó Béla a kőzetet bauxitásványnak minősítette, elsőként bizonyítva, hogy bauxit nemcsak Franciaországban, hanem Magyarországon a Bihar megyei Jádvolgyében is megtalálható.

A kőzetben Fabinyi kolozsvári professzor 25% alumínium-tartalmat állapított meg.

Balás Jenő felismerte a bauxit jelentőségét, amelyet 1916-ban írt tanulmányában fejtett ki először az erdélyi bauxitbányák elhelyezkedéséről, a bauxit kitermeléséről, szállításáról, a bauxitvagyon nagyságáról. Az ásványvagyon jelentősége mellett kiemelte a bauxit hazai feldolgozásának szükségességét az egyre szélesebb körű hasznosítás miatt, melyhez azonban Magyarországon is megfelelő bauxitfeldolgozóipart kell kiépíteni.

Az elvesztett első világháború, nemcsak a bihari bauxitbányák helyzetét, de Balás Jenő életútját is megváltoztatta, 1919 augusztusában munkanélkülivé vált és feleségével, gyermekével együtt Budapestre menekült. Budapesten bánya és

Mikroszkópi felvétel a bauxitról

kohómérnöki irodát nyitott, de ez önmagában nem biztosított megélhetést, ezért felkereste Sopronban Vitális István professzort, hogy segítsen neki megfelelő álláshoz jutnia. Vitális professzor akkoriban a halimbai bauxitlepek felkutatásán, feltárásán dolgozott, de állást nem tudott kedvenc tanítványának biztosítani. Balás a látogatás alkalmából alaposan szemrevételezte a halimbai területet és megállapította, hogy a bauxit itt a triászkorú földolomiton helyezkedik el, amelyet eocénkorú mészkőréteg fed le.

Budapestre visszatérve felkereste a Földtani Intézetet, ahol érdeklődött, hogy van-e a halimbai előforduláshoz hasonló kőzetfelépítmény valahol. Itt készséggel közölték vele, hogy a Bakony hegység északkeleti vonulatán és a Vértes hegységben hasonló rétegfelépítéssel találkozhat, valamint ajánlották még a Földtani Intézet 1909-1910 évi évkönyveiben megjelent „A Vértes hegység földtani viszonyai” című cikket is. Ebben Taeger Henrik breslauer fiatal geológus írja le a 1905-ben végzett földtani kutatásait és ismerteti az erről készített térképét, ahol meg is jelölte a „harmadkori terra rossa és a laterit” foltokat, de Ő ezeknek a vastartalmú anyagoknak nem tulajdonított jelentőséget és a felszíni nyomokban nem kereste és nem is találta meg a bauxitot.

A megismert adatok alapján elhatározta, hogy a helyszínen részletesen fogja tanulmányozni Gánt geológiai térképét. 1919 őszén megszállottként járta Gánt környékét, éhezve, fázva, még betegen is, míg a hosszúharasztosi kb. 20 m hosszú vízmosásban végre megtalálta, amit keresett. Az első vizsgálatok gyenge minőségű bauxitot mutattak ki, a kutatást tovább folytatta, és 1922. év végén kiderült, hogy Európa legjobb minőségű bauxitját találta meg Gánton. Ekkor már 142 nyilvántartott zárt kutatmánya volt Balás Jenőnek. A gánti kutatásait tovább folytatva a bagolyhegyi kutatótárót, valamint a gránási hegy oldalába kutatógödröket hajtattott ki, melyek mintavételezési adatai alapján megállapította, hogy itt ércteleppel van dolga.

A gánti bauxit gyakorlati jelentőségét és kitermelésének szükségességét más kiváló szakemberek is felismerték, ilyen volt dr. Telegdi Roth Károly, aki a szakvéleményét 1923-ban tette közzé a Földtani Szemlében „Dunántúl bauxitlepei” címmel. Dr. Telegdi Roth volt az első szakember, aki Balás Jenő által szolgáltatott adatok, minták alapján részletesen leírta a gánti bauxitlelőhelyet a „Vértes hegység bauxitlepei” című munkájában 1925. február 17-én.

A mind kedvezőbb eredmények, s pénzének erőteljes fogyása arra ösztönözték Balás Jenőt, hogy a bauxit kitermelésére is gondoljon, és e célból érdekeltségi

csoportot hozzon létre. Tárgyalásai azonban sora kudarcba fulladtak. Ekkor társával, dr. Lázár Andorral egyetértésben, abban egyezett meg dr. Hiller József vezérigazgatóval, hogy az ALUÉRC Rt. fél évig folytathat kutatásokat a Balás féle zártkutatóterületen, amennyiben a kutatások megfelelő eredményre vezetnek, akkor 25.000 dollár ellenében a gánti zárt kutatóterületek az ALUÉRC tulajdonába mennek át. A kutatások rövidesen 3,5 millió tonna igen jó minőségű bauxitvagyonra eredményeztek, így 1925. április 18-án az üzlet megkötött.

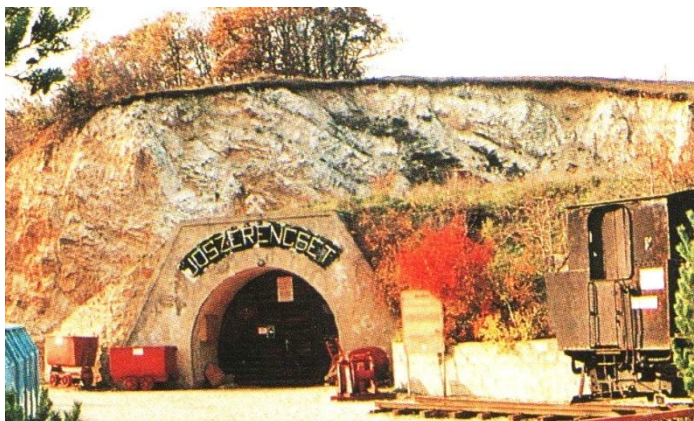
Szárhegyi bánya (forrás: <http://www.ugod.hu/tortenet/meszeget.html>)

Balás Jenő további kutatásai szinte az egész Dunántúlra, Iszkaszentgyörgy, Halimba, Nyirád, Budapest és környékén bauxitra és termálvízre, a Bakonyban mangánra, Szárhegy és környékén galenitre és szénre is kiterjedt. A költséges kutatások a megszerzett, de még nem értékesített kutatóterületek értékei mind a gánti zártkutatóterületekért kapott pénzt, mind az egyéb kapott összegeket felémésztették, így fel kellett hagyni azzal az álmával, hogy maga szervezze meg ezek hasznosítását. Ezután szánta el magát a többi zártkutatóterület értékesítésére. Hazai és külföldi érdekeltségekkel, valamint az Államkincstárral folytatott tárgyalásokat. Az üzleti ügyekben járatlan Balás Jenőt félrevezették, tárgyalásai elhúzódtak, így anyagilag teljesen lehetetlenné vált, kiszolgáltatva hitelezőinek. Tehetetlenül kellett megérnie, hogy élete szellemi és fizikai munkáját 30.000 pengőért elárverezték és azt a Kincstár megszerezte. 1931-ben pert indított az Államkincstár ellen. A minden fórumon évekig veszteglő és már eleve reménytelennek látszó per eredményét már nem érthette meg.

Kálváriája azonban nem ért véget, mert adóssága fejében a megmaradt bútorait is elárverezték. Ekkor családja Velencére költözött egy ismerősök házába, Ő Budapesten keresett egy albérleti szobát a Kaszinó utcában. Itt is nagyvonalú tervek foglalkoztatták, 1934-ben kidolgozta a budapesti hévizek hidrológiáját, elkészítette a Velencei-tó rendezési tervét, az itt talált termálvíz hasznosítását. 1936-

ban fáradhatatlanul kutatta a Balaton-felvidéket, a Balatont. Elkészítette a Siócsatorna hajózhatóvá tételének tervét. 1937-ben Pestvidéki Törvényszékhez szakértőnek nevezték ki, ez azonban nem hozott kedvező változást életében.

Élete – a nagy sikerek és tragikus bukások mellett – hirtelen rejtélyes módon ért véget 1938. március 5-én Budapesten albérleti szálláshelyén. Halálának pontos okát ma sem tudjuk. Temetésén több százan gyűltek össze. Ott voltak a magyar bányászat képviselői, bányamérnökök, barátok és az ismerősök, hogy leróják kegyeletüket a szomorú sorsú bányamérnök előtt.

Balás Jenő élete munkásságáért semmilyen kitüntetésben, elismerésben nem részesült. Küzdelmes élete azonban nem volt hiábavaló, mert kortárs bányásztársai és azok utódai őt tekintik a gánti bauxit és más értékes nemzeti kincsünk felkutatójának.

Balás Jenő életének és tevékenységének eredményeit és dokumentumait méltóképpen őrzi és mutatja be a székesfehérvári Magyar Alumíniumipari Múzeum. A nevét viselő gánti bauxit bányászati múzeumban, pedig a bauxit bányászat fejlődését és technikai eszközeit mutatják be. A gyergyóremetei általános iskola, pedig 1996-ban felvette a „Balás Jenő” Általános Iskola nevet.

Forrás:

Tóth István: Balás Jenő bányamérnök (1882-1938) Múzeumi füzetek

Kovács-Nemes-Órsi: Bauxitbányászat Fejér megyében 1926-1976

Magyar Alumíniumipari Múzeum: Kéziratok